

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА ПРИ ПОЛЬЩІ

Наш край в 1919 році увійшов до складу новоутвореної Польської держави. Поляки, окупувавши західноукраїнські землі, застали тут порівняно густу сітку культурно-освітніх установ, тому що українська влада в 1918-1919 років встигла організувати на цій території майже 500 народних шкіл, переважно на Волині.

На підставі Версальського договору від 29 червня 1919 року українці мали повне право відкривати свої школи, але польська адміністрація вже в 1921 році порушила це право, а ще раніше – у 1920 році там, де було сильне українське шкільництво, перетворювала українські школи на двомовні.

Ще в 1924-1925 навчальному році керівний орган (Кураторіум) Волинського шкільного округу заборонив викладання географії та загальної історії українською мовою навіть в українських школах. Таким чином українською мовою викладалися лише українська мова та математика, але газета «Дзвін» у травні 1925 року писала: «Є всі ознаки, що у наступному шкільному році шкільна влада переведе на польську і математику». Отже для викладання українською мовою залишалася лише українська мова.

Яким було становище в освітній галузі на Рівненщині?

У своєму дорученні до Рівненського старости від 28 червня 1921 року Кураторіум Волинського шкільного округу наголосив, що потрібно організувати загальну реєстрацію всіх приватних шкіл і повідомити керівництво цих шкіл, що вони повинні подати до 20 липня 1921 року новий дозвіл на своє функціонування.

Було пораховано, що у місті Рівне існувало 18 навчальних закладів: 8 державних і 10 приватних. У державних закладах учнів навчали тільки польською мовою. До державних навчальних закладів відносилися чоловіча і жіноча школи ім. Г. Синкевича, школи ім. Королеви Ядвіги, ім. Коперніка, ім. Й. Словацького, ім. А. Міцкевича, школа №7 та Спец-

іальна школа. До приватних належали Чеська школа, школа Російського товариства добротності, школи №№1, 2, 3 товариства «Гарбут», школи товариств «Ешибот» та «Талмуд Тора», Рівненська українська приватна гімназія та Рівненська гімназія змішаного навчання «Освіта» єврейського батьківського товариства. В м. Рівне на 1 грудня 1932 року в навчальних закладах різних форм власності навчалось: в державних закладах – 4497 учнів; в приватних – 888 учнів. Це говорить про те, що плата за навчання в приватних закладах була настільки високою, що не кожна родина могла віддати своїх дітей навчатися в приватні школи.

У Рівному велика увага приділялася й культурному напрямку в галузі освіти. Рівненський повітовий комітет організував шкільні виставки, одна з яких відбулася 24 червня 1928 року в будинку Рівненської державної гімназії. На цій виставці були представлені карти повіту з урахуванням густини населення в окремих гмінах, національності та віросповідання, кількості шкіл які знаходяться у власних та винайманих будинках, а також за мовою навчання; графіки шкільного бюджету в гмінах за 1914, 1920–1928 роки; графіки руху книжок та читачів в бібліотеках за 1921 – 1928 роки, дитячі малюнки та деякі інші

Педагогічний колектив першої вищої початкової школи (української «семикласівки»). Поч. 20-х років ХХ століття

експонати.

Велике значення шкільна влада м. Рівне приділяла і музичній освіті школярів. Наприклад, наприкінці 1934 на початку 1935 року товариство «Видавництва польської музики» організувало культурний захід під назвою «Організація музичного руху». У цьому заході брали участь тільки професійні колективи та найкращі польські музиканти.

При гімназії ім. Генріка Синкевича в Сарнах діяло «Товариство шкільної молоді». Його метою була організована співпраця батьків та опікунів учнів Державної гімназії в Сарнах у справі належного виховання молоді, опіки над ними, а також співпраця зі школою в тому ж напрямку. У своїй діяльності це товариство спиралося на християнські, національні (польські) та громадянські принципи.

Велику увагу приділяли літньо-

му відпочинку школярів. Польський комітет допомоги дітям в м. Рівне при сприянні Міністерства праці і соціальної опіки в 1928 році організував курси для працівників літніх колоній (сучасні дитячі літні табори) та полуколоній (літні табори на базі шкіл), які були призначені для підготовки керівників та вихователів цих закладів. На потреби колоній та полуколоній Міністерство праці і соціальної опіки виділяло до 20 тисяч злотих на рік. Так, наприклад, у літні місяці 1937–1938 років у дитячих колоніях та полуколоніях відпочивали 1225 дітей Рівненського повіту.

Якщо говорити про професійну освіту молоді, то в Шубкові діяла сільськогосподарська школа на зразок нашого профтехучилища. В ній молодь здобувала професії, необхідні в сільськогосподарській галузі. За 1927-1928 на-

вчальний рік цю школу закінчили 59 учнів, які мешкали в Рівненському повіті.

Осередком української національної освіти в Рівному була Рівненська українська приватна гімназія, яка була заснована восени 1922 року. Українська гімназія була гуманітарного типу й працювала за програмою Міністерства освіти. Всі предмети, окрім історії, викладали тут із самого початку українською мовою. Контроль за навчанням здійснював Кураторіум Волинського шкільного округу.

Чотири класи гімназії розташовувалися у колишньому палаці князя Фрідеріка Любомирського. Вступ до гімназії на той час був справжнім подвигом, адже вона була новоорганізованою, приватною і навіть без власного приміщення. Гімназія не мала жодних прав та матеріальних засобів, не була забезпечена й відповідними підручниками і навчальними посібниками. Та й по закінченні невідома була перспектива її майбутніх випускників, адже тоді у вищих навчальних закладах не викладали предметів українською мовою. Крім того до гімназії дуже критично ставилися керівники міста та повіту. Недолюблювало її й рівненське міщанство, яке посилало своїх дітей у державні польські школи, де навчання було безкоштовним, а за навчання в українській приватній гімназії треба було вносити немало на той час плату від 25 до 30 злотих щомісячно.

(Закінчення у наступному номері)

О. ЧЕРВІНСЬКА,
державний архів Рівненської області

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА ПРИ ПОЛЬЩІ

Наш край у 1919 році увійшов до складу новоутвореної Польської держави. Поляки, окупувавши західноукраїнські землі, застали тут порівняно густу мережу культурно-освітніх установ, тому що українська влада в 1918-1919 років встигла організувати на цій території майже 500 народних шкіл, переважно на Волині. На підставі Версальського договору від 29 червня 1919 року українці мали повне право відкривати свої школи, але польська адміністрація вже в 1921 році порушила це право, а ще раніше – у 1920 році там, де було сильне українське шкільництво, перетворювала українські школи на двомовні.

(Продовження. Початок у №19 (854) від 14 травня 2010 року)

Душею й ініціатором гімназії був Федір Ілліч Пекарський, який робив усе можливе для того, щоб гімназія працювала незважаючи на те, що польська влада чинила цьому всілякі перешкоди. Він очолював гімназію з самого початку її заснування. Польська влада переслідувала Ф. І. Пекарського і в 1930 році шкільна кураторія не затвердила його директором, свої обов'язки він вимушений був передати Михайлові Гуцуляку. Окрім Ф. Пекарського, М. Гуцуляка, директором гімназії за період її існування був ще Я. Бичковський.

З 1923-1924 навчального року гімназія перейшла до приміщення в провулку Соборному, 3, яке належало місцевому мешканцю Роскісу. Приміщення гімназії складалося з десяти кімнат, і тільки шість з них могли бути пристосовані під класи. Гімназія вимушена

була наймати під класи кімнати в сусідньому будинку, де раніше була єврейська народна школа, а також кілька кімнат по вул. Галлера. Перейшовши в це приміщення, гімназія мала вже 8 класів. Працювали тут вчителі о. І. Ярмолюк, С. Огибовська, Є. Роян, П. Козлюк, Н. Іщук, Є. Гуцуляк, І. Сав'юк, Є. Голенкіна, Я. Гофманова, Б. Веселовський.

У гімназії активно працювали різноманітні гуртки – літературний, математичний, культурно-освітній та інші. Особливим успіхом у жителів Рівного та навколишніх населених пунктів користувався гімназійний хор, яким по чергово керували С. Кальмуцький, Ю. Цехмистрок, О. Корольчук. Учні гімназії брали активну участь у випуску міжгімназійного учнівського часопису, в якому вміщували свої вірші, короткі оповідання, фейлетони тощо.

При гімназії була організована

«Бурса для хлопців» (гуртожиток), яка містилася на вул. В'язничній (сучасна Пушкіна), де проживали діти з навколишніх сіл і містечок. Керував цим інтернатом професор І. Сав'юк.

Із Рівненською гімназією тісно пов'язана українська початкова школа імені гетьмана Івана Мазепа, яка була заснована в 1932 році депутатами польського сейму Степаном Скрипником і Микитою Бурою. Розташовувалася вона в будинку на нинішній вул. 16 Липня. Директором її був Іван Сав'юк, а вчителями – його дружина Марія, а також Олександр Корольчук, Лев Іщук, Марія Мясковська та інші. Як і гімназія, школа утримувалась переважно за рахунок батьків учнів. Вона мала шість класів, по закінченню яких учні переходили до першого класу української гімназії. В 1939 році початкову школу об'єднали з гімназією і на їхній базі утворили середню школу №1.

Українська школа працювала також і в с. Дермань. Називалася вона «Приватна духовна дівоча гімназія з викладовою українською мовою». В цьому навчальному закладі на першому плані була релігія, але впроваджено і вивчення французької, латинської, російської, польської, старослов'янської, якою ще й викладалися

головним чином усі предмети. В 1928-1929 навчальному році ця гімназія мала не вісім, а сім класів, і саме через це було змінено статус цієї школи. Вона стала «Комплектами гімназійними». Як у Рівному, так і в Дермані польська поліція постійно тримала гімназію у своєму полі зору. У 1929 році шкільна польська влада закрила цей навчальний заклад.

Крім згаданих українських шкіл у Рівному й Дермані, працювала українська школа ще й у Сарнах. Після 1920 року її було перетворено на двомовну, почалося викладання польською мовою. Відчувалася гостра нестача приміщення, бракувало шкільних приладів, підручників тощо. При школі активно працювали українські національні молодіжні (пластові) організації. Представники польської влади переслідували прогресивних вчителів, звільняли їх із роботи, а на їхні місця присилали поляків. Сарненська українська школа була перетворена в польську, проте вона, як і інші школи, відіграла велику роль у навчанні та вихованні підростаючого покоління в українському дусі.

Проти такої політики колонізації українських шкіл виступала передова українська громадськість, у першу чергу народні обранці – сенатори та послы сей-

му – польського парламенту. Саме завдяки мужності, стійкості й настирливості громадськості на Рівненщині в 20-30 роки працювали українські національні заклади, які утримувалися головним чином на кошти батьків учнів та українських громадських організацій «Союз Українок», «Рідна школа», Товариство української школи в Рівному.

Наприкінці 20-х - на початку 30-х років у Польщі розгорнулася шалена колонізаційна компанія. За кілька років на Волині набагато зменшилася кількість українських шкіл, але передові діячі української культури не мирилися з таким становищем і навчали молодь потай від польської влади української мови.

За часів свого панування польська адміністративна влада всіляко сприяла розвитку польських освітніх закладів і намагалася знищити порівняно густу мережу українських культурно-освітніх установ Рівненщини. Але і той слабкий розвиток української національної освіти, який був у 20-30 роки минулого століття має досить велике значення у збереженні української національної школи.

О. ЧЕРВІНСЬК
державний архів Рівненської
обла